

О.І. Колотілова, В.Б. Павленко, І.І. Коренюк, О.М. Куличенко, Ю.О. Фокіна

Кореляційні взаємозв'язки імпульсної активності амінергічних нейронів стовбура головного мозку та спектральних компонентів електроенцефалограми при дії бемітилу

В експериментах на пяти бодрствующих кошках изучены корреляционные взаимосвязи частоты импульсной активности (ИА) аминергических систем ствола мозга (норадренергические) нейроны голубого пятна и серотонинергические нейроны ядер шва) и массовой электрической активностью неокортекса при действии бемитила (препарата, обладающего психостимулирующим, антидепрессантным и актопротекторным свойствами) при его введении per os в дозе 50 мг/кг. Показано, что при воздействии бемитила происходит перестройка корреляций между частотными характеристиками импульсной активности аминергических нейронов и массовой электрической активностью коры головного мозга.

ВСТУП

Нині проблема психофармакологічної корекції функціонального стану організму набуває все більшої актуальності, а тому необхідний постійний пошук нових ефективних препаратів. Похідне бензimidазолу бемітил має психостимулювальні, антидепресантні [7], актопротекторні [2] властивості, а також і транквілізуючий ефект [3]. Раніше нами було показано [4], що бемітил у дозі 50 мг/кг здійснює «м'які» транквілізуючі ефекти. Це підтверджується даними інших авторів, які вважають, що залежно від концентрації в крові бемітил здатний проявляти ефекти різного спрямування [6].

Хоча впровадження в клінічну практику бемітилу започатковано давно, дані про його нейрофармакологічні ефекти поки обмежені та суперечливі. Відомо, що ця речовина, як і інші лікарські препарати, котрі проникають через гематоенцефалічний бар'єр вносять специфічні зміни в картину біоелектричної активності мозку. Передо-

зування транквілізаторів, нейролептиків та інших психотропних препаратів можна оцінити за показниками електроенцефалограми (ЕЕГ) завчасно ще до клінічних проявів. У нашому дослідженні ми зробили спробу простежити кореляційні взаємозв'язки імпульсної активності норадренергічних (НА) і серотонінергічних (СТ) нейронів стовбура мозку кішки та масової електричної активності неокортекса.

МЕТОДИКА

Дослідження виконано на п'яти кішках обох статей масою 2–4 кг, які перебували в стані неспання. Тварин заздалегідь оперували під загальним наркозом (нембутал, 40 мг/кг, внутрішньоочеревинно). Під час операції в мозок кішок імплантували направляючу канюлю з неіржавіючої сталі, кінчик якої розташовувався в 5 мм над блакитною плямою і 9 мм над ядрами шва. Канюлю вводили в мозок під кутом 21° до фронтальної і 29° – до сагітальної площини, що в

процесі експерименту дозволяло при послідовному проходженні електродом через указані структури відводити активність нейронів як блакитної плями, так і ядер шва. Нейронну активність відводили тільки у межах, що мають стереотаксичні координати $R = -1$, $L = 1-3$, $H = 7-10$ (блакитна пляма) і $R = -1 - -2$, $L = 2-0$, $H = 4,5 - 9,0$ (дорсальне і верхнє центральне ядра шва), де знаходяться НА- і СТ-нейрони відповідно. До амінергічних клітин досліджувані нейрони відносили на підставі низької їх частоти фонові активності (менше ніж 8 с^{-1}), поліфазності потенціалів дії, значної (2,5–5,0 мс) їх тривалості, а також відповідної локалізації таких клітин у стовбурі мозку [9, 10]

Для відведення нейронної активності використовували рухомий електрод – срібний мікродріт (діаметр 8–12 мкм) у скляній ізоляції. Кінчик мікродроту був косо заточений подібно до ін'єкційної голки. ЕЕГ відводили білатерально над лобовою, тім'яною, потиличною і скроневою ділянками кори. Для цього під час хірургічного втручання на черепі зубним бором робили невеликі заглиблення, і в ці лунки вставляли позолочені відвідні електроди (площа $0,5 \text{ мм}^2$), які закріплювали акрилатом. ЕЕГ піддавали стандартному спектральному аналізу, виділяючи наступні частотні компоненти: 1–3 Гц (δ -ритм), 4–7 Гц (θ -ритм), 8–13 Гц (α -ритм), 14–30 Гц (β -ритм) і 31–48 Гц (γ -ритм) [8]. Усі сигнали підсилювали і обробляли за допомогою стандартного комплексу апаратури для відведення і аналізу імпульсної активності окремих нейронів і ЕЕГ. В умовах паралельного відведення імпульсної активності нейронів амінергічних систем і масової електричної активності неокортекса реєстрували початковий рівень активності; потім перорально вводили бемітил (50 мг/кг), який додавали в сухий корм. Після цього послідовно через кожні 5 хв протягом однієї години одночасно записували трихвилинні фрагменти імпульсної активності амінергічних нейронів і зразки ЕЕГ з наступним їх аналізом.

Для контролю локалізації ділянок відведення після закінчення експерименту тварин усипляли летальною дозою нембуталу. Замість відвідного мікроелектрода через канюлю за тими самими координатами вводили ніхромовий голчатий електрод, і через нього протягом 1 хв пропускали струм силою 2 мА. Мозок фіксували у 10%-му формаліні, і потім робили зрізи на заморожуючому мікротомі. Місце коагуляції верифікували на фронтальних зрізах згідно зі стереотаксичними координатами атласу Рейнозо-Суареца [11].

Статистичні розрахунки виконували із застосуванням стандартних засобів комп'ютерного аналізу даних (програма Statistica). Для виявлення кореляцій використовували коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проведено кореляційний аналіз, спрямований на виявлення можливих взаємозв'язків частоти генерації імпульсної активності амінергічних нейронів (11 СТ-нейронів ядер шва та 11 НА-нейронів блакитної плями) стовбура головного мозку та масовою електричною активністю неокортекса при впливі бемітилу.

Аналізуючи активність СТ-нейронів ядер шва та спектральних компонентів масової електричної активності кори головного мозку при впливі бемітилу нами виявлено домінування достовірних негативних кореляцій між частотними характеристиками СТ-нейронів ядер шва та спектральної потужності δ -ритму (38 %) і θ -ритму (32 %). При цьому значимі позитивні кореляції між зазначеними показниками становили 26 і 29 % відповідно. На рис. 1, а представлено кореляційну залежність між частотою імпульсної активності СТ-нейронів ядер шва й δ -ритмом. Також виявлено наявність високого позитивного та значимого взаємозв'язку частоти імпульсної активності СТ-нейронів ядер шва й потужності β -ритму масової електричної активності неокортекса, який становив 40 % (див.

рис. 1,б). Аналогічний, але кількісно менш виражений кореляційний взаємозв'язок простежується і між частотними характеристиками СТ-нейронів ядер шва й спектральною потужністю α -ритму (38 %). Решту кореляційних взаємозв'язків представлено на рис. 2,а.

Статистичний аналіз кореляційних взаємозв'язків частоти імпульсної активності НА-нейронів блакитної плями та спектральних компонентів масової електричної активності неокортекса в усіх відведених при впливі бемітилу показав, що на фоні зниження частоти генерації імпульсів НА-нейронів блакитної плями зменшується і δ -ритм. Виявлено достовірну позитивну кореляцію між зазначеними показниками,

яка становила 53 % випадків (див. рис. 1,в). Також слід відмітити достатньо високу в порівнянні з іншими спектральними компонентами ЕЕГ значиму позитивну кореляцію між активністю НА-нейронів блакитної плями й потужністю θ -ритму (52 %). Виявлено негативний достовірний кореляційний взаємозв'язок частоти генерації імпульсів НА-нейронів блакитної плями та спектральної потужності α -ритму (40 %; див. рис. 1,г).

Окремо слід зазначити, що достовірні кореляції між частотою імпульсної активності НА-нейронів блакитної плями та потужністю β -ритму ЕЕГ позитивні й негативні випадки мали однакову кількість відсотків (38 %; див. рис. 2,б).

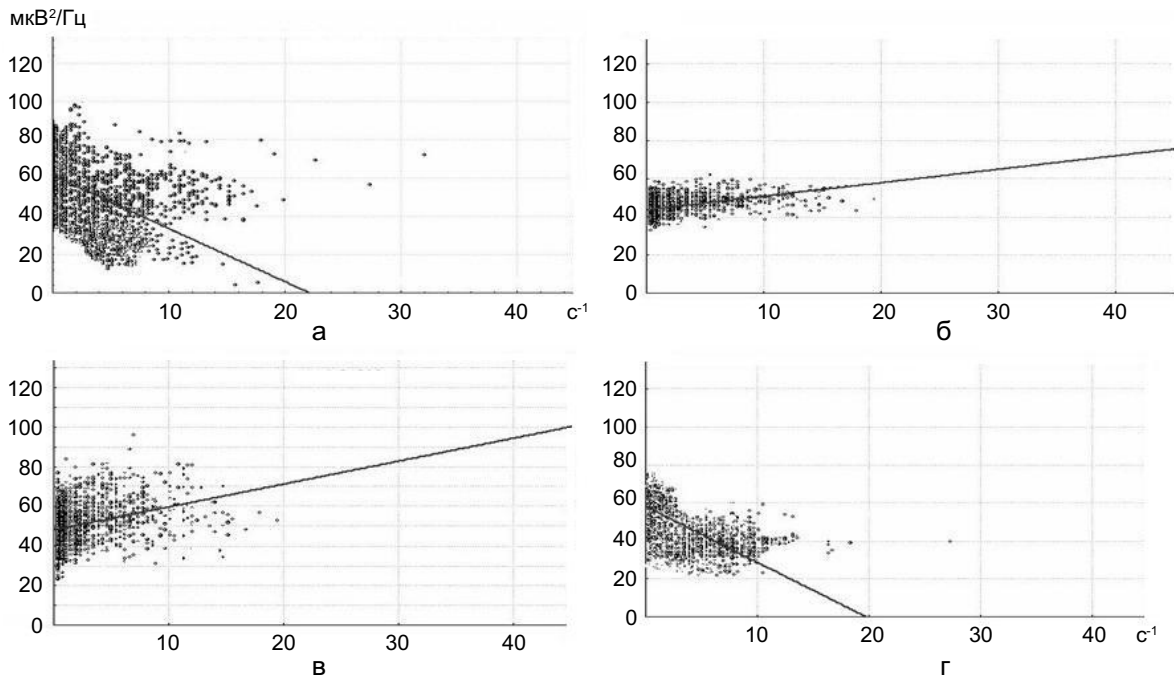

Рис. 1. Кореляційні поля частоти імпульсної активності амінергічних нейронів і спектральних компонентів ЕЕГ ритмів при дії бемітилу: а – частоти імпульсної активності серотонінергічного нейрона ядер шва і нормованої потужності δ -ритму ЕЕГ, зареєстрованого в скроневому відведенні (праворуч). Графік побудовано на основі 198 спектрів ЕЕГ; при $r = -0,59$, $P < 0,0094$; б – частоти імпульсної активності серотонінергічного нейрона ядер шва і нормованої потужності β -ритму ЕЕГ, зареєстрованого в скроневому відведенні (праворуч). Графік побудовано на основі 156 спектрів ЕЕГ; при $r = 0,44$, $P < 0,001$; в – частоти імпульсної активності норадренергічного нейрона голубої плями і потужності δ -ритму ЕЕГ, зареєстрованого в скроневому відведенні (праворуч). Графік побудовано на основі 201 спектра ЕЕГ; при $r = 0,32$, $P < 0,0091$; г – частоти імпульсної активності норадренергічного нейрона голубої плями і потужності α -ритму ЕЕГ, зареєстрованого в скроневому відведенні (праворуч). Графік побудовано на основі 164 спектрів ЕЕГ; при $r = -0,64$, $P < 0,013$.

За віссю абсцис – кількість імпульсів за секунду; за віссю ординат – спектральна потужність ритмів ЕЕГ; лінія відображає регресійну залежність

ОБГОВОРЕННЯ

На основі результатів проведеного дослідження, можна зробити висновок, що на тлі дії бемітилу відбувається перебудова кореляційних взаємовідносин частотних характеристик імпульсної активності амінергічних нейронів ядер шва й блакитної плями та масової електричної активності кори головного мозку.

Транквілізатори – це препарати, які в терапевтичних дозах не викликають седативних ефектів, однак знижують тривогу й емоційне напруження. Відомо, що вони зменшують частоту θ -ритмічної активності кори та гіпокампа, збільшують високо-частотну активність і викликають появу високоамплітудної активності із частотою 12–16 Гц [11]. З іншого боку, фармакологічний препарат бемітил відіграє роль пси-

хостимулятора, який за виразністю психостимулювальної дії перевершує пірацетам і енцефабол, але поступається сіднокарбу. Водночас пірацетам послаблює низькочастотні компоненти ЕЕГ, а у високих дозах збільшує β -активність [1]. Виходячи з вищевикладеного, з одного боку, дуже важко знайти межу між психофармакологічними ефектами одного препарату, а з іншого, за допомогою дозування бемітилу можна регулювати його дію від психостимулювальної до седативної.

Слід зазначити, що в попередній роботі [5] (без застосування бемітилу) було виявлено, що більша частина достовірних кореляційних зв'язків між частотою фонові імпульсної активності нейронів моноамінергічних систем (НА- і СТ-систем) і спектральною потужністю ЕЕГ ритмів була позитивною. Однак у цьому дослідженні показано,

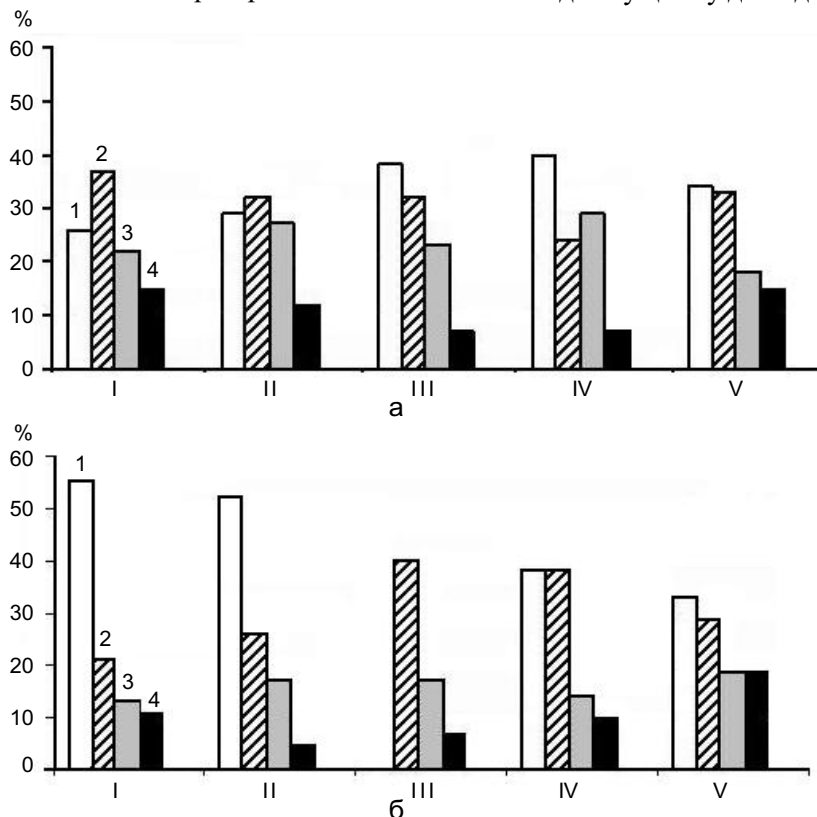

Рис. 2. Частка серотонінергічних нейронів ядер шва (а) та норадренергічних нейронів блакитної плями (б), які проявляють кореляції спектральної потужності ритмів ЕЕГ при дії бемітилу у всіх відведеннях: 1 – достовірні позитивні кореляції; 2 – значущі негативні кореляції; 3 – позитивні кореляції, що не досягають рівня значущості; 4 – негативні кореляції, що не досягають рівня значущості; I – δ -ритм, II – θ -ритм, III – α -ритм, IV – β -ритм, V – γ -ритм ЕЕГ; за 100 % прийнята загальна кількість нейронів

що при дії бемітилу співвідношення між частотними характеристиками імпульсної активності НА-нейронів голубої плями та спектральними компонентами ЕЕГ змінюється. Так, виявляється позитивна кореляція між частотними характеристиками НА-нейронів блакитної плями й потужністю δ - і θ -ритмів, тобто при зниженні нейронної активності блакитної плями зменшується спектральна потужність δ - і θ -ритмів. На фоні такого зниження частоти імпульсної активності НА-нейронів збільшується потужність α -ритму (негативні зв'язки), що певно свідчить про зменшення емоційного напруження та тривоги і переважання більш спокійного розслабленого стану.

Що стосується СТ-нейронів ядер шва, то їхні частотні характеристики негативно корелюють із δ -, θ -ритмами, однак спостерігається позитивна кореляція з α - і β -компонентами масової електричної активності неокортекса. Таким чином, при збільшенні частоти СТ-нейронів знижується потужність δ - та θ -ритмів і збільшується β і α спектральні компоненти ЕЕГ, що ймовірно можна розцінювати як "м'який" психостимулювальний ефект.

Зіставлення наявних літературних даних про психофармакологічну дію бемітилу з результатами цієї роботи дозволяють стверджувати, що даний препарат у використаній дозі не тільки виявляє транквілізуючі впливи (зменшення тривоги і емоційного напруження, поведінкове розслаблення при мінімумі седативних ефектів), але й "м'яку" психостимулювальну дію, про що свідчать зміни масової електричної активності головного мозку. Одним із можливих механізмів, які опосередковують модифікації ЕЕГ під впливом бемітилу, є дія даного препарату на НА- і СТ нейронні механізми стовбура мозку. Отже, застосування бемітилу дало змогу показати, що цей препарат може використовуватися як засіб для коригування функціонального стану центральної нервової системи.

Таврій. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, Симферополь

O.I. Kolotilova, V.B. Pavlenko, I.I. Korenyuk, O.M. Kulichenko, Yu.O. Fokina

CORRELATIVE INTERCONNECTIONS BETWEEN IMPULSE ACTIVITY OF AMINERGIC NEURONS AND SPECTRAL COMPONENTS OF EEG DURING ACTION OF BEMITIL

Correlative interconnections between frequency of impulse activity of aminergic neurons and neocortex electrical activity during action of bemetil (50 mg/kg) were investigated in 5 cats. It was shown that bemetil affects correlations between frequency of impulses of aminergic neurons and electrical activity of neocortex.

Taurida National University, Simferopol

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бенькович Б.И., Психофармакологические препараты и нервная система (руководство для врачей) – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 512 с.
2. Виноградов В.М., Гречко А.Т. Производные 2-меркаптобензимидазола и их свойства // Фармакология и токсикология. – 1982. – № 8. – С. 5–9.
3. Киричек Л. Т. Бобков Ю. Г. Действие бемитила на состояние систем саморегуляции при кратковременной иммобилизации // Там же. – 1991. – № 6. – С. 42–44.
4. Колотилова О.И., Павленко В.Б., Куличенко А.М. и др. Влияние бемитила на активность норадренергических и серотонинергических нейронов ствола мозга и ЭЭГ бодрствующих кошек // Нейрофизиология / Neurophysiology. – 2005. – 37, № 3. – С. 235–243.
5. Колотилова О.И., Куличенко А.М., Фокина Ю.О., Павленко В.Б. Влияние ствольных структур головного мозга на паттерн массовой электрической активности бодрствующих кошек // Ученые записки Таврич. нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Серия "Биология, химия". – 2005. – 18 (57), №2. – С. 34–42.
6. Спасов А. А., Иёжица И. Н., Бугаева Л. И, Анисимова В. А. Спектр фармакологической активности и токсикологические свойства производных бензимидазола // Хим.-фармацевт. журн. – 2000. – 33, № 5. – С. 6–17.
7. Трофимов Н. А. Химико-биологические характеристики бемитила // Там же. – 1995. – № 8. – С. 41–42.
8. Шевко Г. Н. Типологические характеристики высшей нервной деятельности и особенности электрической активности головного мозга // Журн. высш. нерв. деятельности. – 1975. – 25, № 2. – С. 342–349.
9. Berridge C.W., Espana R.A. Synergistic sedative effects of noradrenergic β 1- and α -receptor blockade on forebrain electroencephalographic and behavioral indices // Neuroscience. – 2000. – 99, № 3. – P. 495–505.
10. Foote S.L., Morrison J.H. Extrathalamic modulation of cortical function // In: Ann. Rev. Neurosci. – 1987. – 10. – P.67–95.
11. Reinoso-Suarez F., Topographischer Hirnatlas der Katze fur Experimental-Physiologische. – Untersuchungen, Darmstadt, 1961. – P. 40.

Матеріал надійшов до редакції 02.03.2007